

Kun kansa valitsi suosikkinsa

KATJA VALASKIVI

Eräänä heinäkuisena torstaipäivänä puhelin soi. Soittaja oli puolittu ja arvostamani toimittaja Ilta-Sanomista. Hänet oli pantu tekemään juttua lehden teettämästä julkkis-gallupista ja hän halusi kommentin sukupuolinäkökulmasta. Hetken mietin, suostunko, koska takana oli lukuisia huonoja kokemuksia vastaavista tapauksista. En kuitenkaan voinut vastustaa kiusausta saada ”ääneni kuuluviin”. Niinpä pohdin pitkään toimittajan kanssa, millaista kuvaa ”yleisöstä” gallupit ruokkivat ja kuinka älytöntä on kysellä ”katsojilta” mielipidettä tavalla, jossa vaihtoehdot ovat jo edeltäkäs in selvät.

Erityisesti korostin sitä, että ”yleisölähtöisyys” nykyisellään ymmärrettynä on lähinnä televisioinstituutioiden ja siellä työskentelevien ihmisten tapa pestä kätensä siitä vastuusta, joka heillä on ohjelmien sisältöön, sijoitteluun ja näkökulmiin.

Toimittaja kiitti – totesi vielä tunnistanee ns ongelman myös omalla työpaikallaan – lupasi lähettää jutun luettavaksi etukäteen ja pyysi kommentteja. Kun juttu tuli, ensimmäinen lause kuului – suuhuni laitettuna – ”Kysely kertoo eniten siitä, millaisia ohjelmia katsojat arvostavat”. Vastasin välittömästi, sähköpostitse, ja totesin mielestäni selkeästi ja yksiselitteisesti, että käsitykseni mukaan tutkimus kertoo eniten siitä, kuinka tällaisia kyselyjä tehdään, ja kuinka julkuntekokoneisto toimii: Kun olen tarpeeksi monta kertaa nähty naaman ruudussa, opin tunnistamaan hänet. Iltapäivälehdestä luen, että hän on ”katsojien” mielestä suosittu. Kun hän on ollut tarpeeksi monessa gallupissa suosittu, uskon itsekin pitäväni hänestä.

Korjasin jutusta muitakin lapsuksia, ja lähetin sen menemään. Toimittaja vastasi ystävällisesti, oli tehnyt ehdottomasti vaatimani korjaukset, ja kiitti yhteistyöstä. Olin hiukan pettynyt, mutta arvelin jutun olevan sie-

ILTA-SANOMAT 21.7.1998

dettävän rajoissa.

Tiistain 21.7.1998 lehdessä oli sitten juttu, jonka mukaan ”IS-gallup selvitti Suomen suosituimmat tv-kasvot”. ”Haastatteluni” oli liitetty loppuun yhteen aukeaman kuudesta jutusta. Minun osuuteni alkoi kysymyksellä ”Mitä tulokset sitten kertovat suomalaiskatsojista”, siis jotakuinkin sillä kysymyksellä, johon olin nimenomaisesti kieltäytynyt vastaamasta. Minut pistettiin siis jutussa selittämään katsojien mieltymyksiä – minut,

joka nimenomaan olin yrittänyt kyseenalaistaa koko lähtökohdan.

Ymmärsin heti, mistä oli kysymys: Asiat, joista olin katsonut varsinaisesti puhuvani, olivat sivuseikka jutun valmiiksi määriteltyyn raamiin nähden. Kun omasta mielestäni sivumennen kaartelin parin toimittajan esittämän kysymyksen ympärillä, kuten ”mitä se kertoo,

että Arvi Lind ja Eeva Polttila ovat suosituimmat”, puhuinkin toimittajan mielestä oleellisesta. Naiivisti yritin pelastaa selustaani etukäteen vaaraa uumoillen toteamalla: ”Tämä nyt on sellainen asia, että sanon minä siitä mitä hyvänsä, lehdessä lukee aina samalla tavalla”. Tähän toimittaja hymisteli, ja antoi ymmärtää että hän kyllä tajuaa mistä puhun.

• • •

Mitä sitten olisin halunnut tuoda esiin? Ensinnäkin sen, että kyseinen gallup on jo lähtökohdiltaan tautologian huippu. Ensin IS valitsee 17 suosikkiniimeä naisista ja 18 miehistä, jotka se ojentaa Suomen Gallupille. Tietenkin vaihtoehtona on myös ”joku muu”, mutta sehän ei käytännössä merkitse mitään. Suosikkiniimet ovat niitä, jotka olivat aiemminkin olleet tunnettuja ja kuuluisia. Sitten IS yllättyneenä toteaa, että kas, suosikkiohjelmien suosikkiniimet ovat kaikkein suosituimpia.

Toiseksi olisin halunnut kysyä, miksei niiltä ihmisiltä, joilta suosikkia kysyttiin, kysyty edes yhtä syytä siihen, miksi he hänestä pitävät. Nyt lehti kysyi syytä suosioon suosikeilta ja tutkijalta, mutta ei niiltä, joiden teh-

tävä on pitää julkuista.

Kolmanneksi, ja kaikkein mieluiten olisin tahtonut purkaa koko ”yleisölähtöisyyden” ajatusta. Ideahan tässäkin gallupissa on se, että mennään – muka – kysymään ”tavallisilta ihmisiltä” sitä, ketkä ovat suosituimpia televisioesiintyjä. Käytännössähän vastaus on jo edeltäkäsinkin valmiina, eikä ”yleisön” tehtäväksi jää kuin nyökätä oikealla kohdalla. ”Yleisölähtöinen” journalismi on journalismia, joka naamioituu kertomaan ”katsojien” mieltymyksistä, muut tosiasiansa se jahtaakin omaa häntään. Ovelaa tässä noidankehässä on se, että vastuu näyttää olevan katsojalla. Kun julkkua voittaa suosikkigallupin, katsojat näyttävät vaativan ruutuun hänen kaltaisiaan. Ja katsojat saavat lisää samanlaisia julkkua, jotka taas voittavat gal-lupeja. Ja heureka – olemme keksineet ikiliikkujan.

Pohjimmaisena on tietenkin kysymys siitä, miten ”katsojien” mieltymykset syntyvät. Nykyisen käsityksen mukaan ne näyttävät olevan jotakin synnynnäistä ja luonnollista, ja tiedotusvälineiden yleisömenestys riippuu siitä, kuinka hyvin tai huonosti ne pystyvät vastaamaan näihin mieltymyksiin. Se unohtuu, että katsojien mieltymykset syntyvät aina suhteessa johonkin, yleensä siihen mihin on totuttu ja mitä tarjotaan. Nykyään ”katsojat” ovat tottuneet olemaan ”yleisö”, joka vastaa Gallup-kyselyihin ja äänestää suosituimpia tv-tähtiä. Sen sijaan he eivät ole tottuneet kysymään esimerkiksi oikeutta käyttää omaa ääntään tiedotusvälineissä. Ehkä he ovat sisäistäneet oikeutensa tulkita televisio-ohjelmien sisältöjä aktiivisesti niin kuin itse haluvat, mutta he ovat myös sisäistäneet sen, ettei heillä ole sanomista siihen mitä tällöistä milloinkin tulee, tai millaisia naamoja sieltä näkyy.

Vuonna 1857 eräs teoreetikko kirjoitti osapuilleen niin, että tuotanto ja kulutus ovat toisilleen välttämättömiä. Kulutus tuottaa tuotannon ensinnäkin siten, että se realisoi tuotannon tuottaman tuotteen ja toisekseen siten, että se luo tarpeen uudelleen tuottamiselle. Tuotanto puolestaan tuottaa kulutuksen kolmella tavalla: tarjoamalla kulutukselle sen kohteen, määrittelemällä kulutustavan ja ennen kaikkea luomalla sen tarpeen, jonka tuote tyydyttää. Kulutusta ei ole ilman tuotantoa eikä tuotantoa ilman kulutusta. Eli jos Ilta-Sanomien ei olisi kysynyt ”katsojilta”, kuka on suosituin tv-tähti, Arvi Lind ei olisi voittanut suosikkigallupia.

Ai kukako se oli se teoreetikko? Karl Marx, julkkua, jonka suosio romahti, joskaan ei ehkä pysyvästi.

Katja Valaskivi

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto